

Tiina Elo vihr

Kirjallinen kysymys e-kirjojen ja e-äänikirjojen yhdenvertaisesta kirjastokäytön korvaamisesta

Eduskunnan puhemiehelle

Lainauskorvaus teosten kirjastolainaamisesta on tekijänoikeuskorvausta, jota maksetaan tekijöille korvauksena siitä, että heidän luomansa teokset ovat vapaasti kirjastoissa kaikkien lainattavissa. Lainauskorvausta maksetaan sekä yleisten kirjastojen että korkeakoulukirjastojen fyysisten teosten lainoista. Vuoden 2024 alusta voimaan tulleen tekijänoikeuslain 38 a §:n mukaan tekijät saavat lainauskorvausta vastaavaa korvausta myös sähköisessä muodossa olevien kirjojen ja äänikirjojen kirjastokäytöstä sekä yleisissä kirjastoissa että korkeakoulukirjastoissa — pois lukien e-kirjat ja e-äänikirjat, joita käytetään esimerkiksi korkeakoulukirjastoissa verkkokirjahyllyjen kautta.

Verkkokirjahyllyt ovat sähköisiä palveluita, joissa kirjaston asiakas voi lukea teoksia verkon välityksellä valitsemassaan paikassa ja valitsemanaan aikana. Kuten muidenkin kirjastossa saatavilla olevien sähköisten teosten, myös verkkokirjahyllyissä olevien e-kirjojen ja e-äänikirjojen saatavuus perustuu kirjaston hankkimiin lisensseihin. Muusta sähköisestä kirjastolainaamisesta verkkokirjahyllyjen käyttö eroaa siten, että niiden käyttöä tilastoidaan eri tavalla (käyttöaika on kuitenkin rajattu). Tekijänoikeuslakia muutettaessa (HE 46/2023 vp) verkkokirjahyllypalvelujen käyttö kirjastoissa jätettiin pykälän 38 a Korvaus e-kirjan tai e-äänikirjan kirjastokäytöstä ulkopuolelle.

Eduskunnan käsittelyssä moni koki verkkokirjahyllyissä olevien teosten jättämisen korvauksen ulkopuolelle epäoikeudenmukaiseksi. Näiden tekijänoikeudella suojattujen teosten käyttö siis joko korvataan tai ei korvata tekijöille riippuen siitä, millä tavalla kirjaston asiakas teosta lukee. Eriarvoistavan lainsäädännön vaikutukset iskevät erityisen kovasti etenkin tietokirjallisuuden kirjoittajiin.

Verkkokirjahyllyjen jättämistä korvauksen ulkopuolelle perusteltiin hallituksen esityksessä epä-määräisesti sillä, että verkkokirjahyllyssä aineisto ei ole laissa tarkoitettulla tavalla kirjaston kokoelmissa. Korkeakoulukirjastojen näkökulmasta ajatus siitä, että jokin kirjallinen teos on tai ei ole heidän kokoelmassaan riippuen siitä, millä tavalla sitä käytetään, on absurdi: kaikki e-aineistojen käyttö kirjastoissa perustuu lisensointiin eli oikeudenhaltijoiden myöntämiin käyttölupiin. Miltä tekniseltä alustalta teos tarjotaan käyttöön, millaiset ovat lisensoinnin ehdot tai mikä on samanaikaisten käyttäjien määrä, eivät muuta sitä tosiasiaa, että kaikki e-kirjat ja e-äänikirjat tarjotaan vastikkeetta kirjaston asiakkaiden kulutettaviksi.

Kirjallinen kysymys KK 231/2025 vp

Uudet käyttötavat ja -muodot eivät voi olla ylitsepääsemätön este, kun luodaan lakia, jonka on tarkoitus käyttötapojen muuttuessa suojella tekijöiden oikeutta korvaukseen teoksensa hyödyntämisestä. Yhdenvertainen korvaus kirjallisuuden käytöstä niiden käyttötavasta riippumatta oli juuri se syy, miksi lakia alun perin haluttiin laajentaa myös e-teosten käytön korvaamiseen. Tällä hetkellä lainsäädäntö estää lähinnä kotimaisia tekijöitä saamasta ansaittuja korvauksiaan: kotimaisissa verkkokirjahyllyissä on tarjolla sähköisesti nimenomaan teoksia niiltä tekijöiltä, jotka ovat lainauskorvausta näistä teoksista fyysisessä muodossa aiemmin saaneet.

Eduskunta teki vuonna 2023 hallituksen esityksen HE 46/2023 vp hyväksyessään lausuman, joka edellyttää hallitusta selvittämään mahdollisuuden sisällyttää verkkokirjahyllyjen käyttäminen e-kirjojen ja e-äänikirjojen kirjastokäytön korvauksen piiriin. Niin kauan, kun verkkokirjahyllyt ovat kirjastokäytön korvauksen ulkopuolella, menettävät kotimaiset kirjallisuuden tekijät tuloja.

Edellä olevan perusteella ja eduskunnan työjärjestyksen 27 §:ään viitaten esitän asianomaisen ministerin vastattavaksi seuraavan kysymyksen:

Millä tavalla nykyistä e-lainauskorvausta voidaan pitää tekijöitä ja heidän teoksiaan yhdenvertaisesti kohtelevana, kun teosten kirjastokäyttöä korvataan eri tavoin teknisen alustan mukaan,

aikooko hallitus ryhtyä toimenpiteisiin verkkokirjahyllyjen sisällyttämiseksi korvauksen piiriin eduskunnan hyväksymän lausuman mukaisesti ja

milloin hallitus aikoo julkaista lausuman pohjalta tehdyn selvityksen verkkokirjahyllyjen käytön ottamisesta e-kirjojen ja e-äänikirjojen korvauksen piiriin?

Helsingissä 27.6.2025

Tiina Elo vihr